

Innhold

Forord	11
Kapittel 1 Historiske røtter	13
Hva kjennetegner et menneske?	13
Det er typisk menneskelig å danne et livssyn	13
Etikk i antikken	15
<i>Filosofen og etikere</i>	16
<i>Sofistenes etikk</i>	17
<i>Sokrates (ca. 470–399 f.Kr.): – Et moralsk forbilde</i>	18
<i>Platon (428–348 f.Kr.): Ideen om det gode</i>	19
<i>Aristoteles (384–322 f.Kr.): Alle streber etter det gode</i>	22
<i>Hippokrates og yrkesetikken</i>	25
Etikk i Det gamle testamente	27
Etikk i Det nye testamente	31
<i>Synet på barnet</i>	36
Livssyn og etikk i samtiden	37
Kapittel 2 Ethiske grunnlagsproblemer	40
Etikk og moral	40
Ethiske modeller	42
Kant om moralske subjekter	47
Hvem er min neste? Nærhetsetikk	51
Etisk analyse	58
<i>En kommentar til skjemaet</i>	60
Diskursetikk	62
Barn og etikk	64
<i>“Jeg gjorde det ikke med vilje”</i>	66
<i>Mors og fars eiendom?</i>	67
<i>Brevene om tilgivelse</i>	69
<i>Forholdet til vennene</i>	70
<i>Rollen som offer</i>	71
<i>Kjæledyrene</i>	72
<i>Anger</i>	73
<i>Når uskyldige lider</i>	74
<i>Jeg–du–sinnelag</i>	75
Menneskesyn og menneskeverd	76
Fortellinger og etikk	81

Kapittel 3	Livssyn og etikk	83
	Sekulære livssyn	84
	<i>Immanens og transcendens</i>	84
	<i>Agnostisisme og ateisme</i>	85
	<i>Har mennesket en fri vilje?</i>	85
	<i>Er en rasjonelt begrunnet etikk mulig?</i>	88
	<i>Er etiske verdier og normer subjektive eller allmenne?</i>	89
	Jødisk etikk	90
	<i>Etikkens normative grunnlag: Tora og Talmud</i>	91
	<i>Gud og menneske</i>	92
	<i>Grunnleggende verdier i jødisk etikk</i>	94
	<i>Personlig samvittighet og ytre lov</i>	94
	<i>Det generelle og det spesielle</i>	95
	Kristen etikk	96
	<i>Etisk pluralisme</i>	96
	<i>Kristen etikk og allmenn etikk</i>	98
	<i>Immanens og transcendens</i>	100
	<i>Kristi etterfølgelse</i>	101
	<i>Tilgivelse</i>	102
	<i>Skyld og skyldfølelse</i>	103
	<i>Det ondes problem</i>	104
	Muslimsk etikk	105
	<i>Etikkens normative grunnlag: Koran, hadith, analogi og samstemmighet</i>	106
	<i>Ulike handlingskategorier</i>	108
	<i>Gud og menneske</i>	108
	<i>Kjønnsroller</i>	110
	<i>Forholdet mellom renhet og etikk</i>	111
	<i>Skyld og skam</i>	112
	<i>Mangfoldet innen muslimsk etikk</i>	114
	<i>Etisk tenkning i sufismen</i>	116
	Hinduistisk etikk	117
	<i>Etikkens normative grunnlag</i>	117
	<i>Hinduistisk virkelighetsoppfatning og menneskesyn</i>	118
	<i>Verdensfornektelse eller verdensbekreftelse?</i>	120
	<i>Menneskers likeverd – et hinduistisk ideal?</i>	123
	<i>Ahimsa – respekten for alt liv</i>	124
	<i>Hinduistisk etikk i hverdagslivet</i>	125
	Buddhistisk etikk	126
	<i>Buddhismens stifter: Siddhartha Gautama</i>	126
	<i>Buddhistisk virkelighetsoppfatning og menneskesyn</i>	127
	<i>De fire edle sannheter</i>	128
	<i>Intensjonens betydning for produksjon av karma</i>	130
	<i>Motivasjonen for å handle moralsk</i>	131
	<i>Buddhistiske perspektiver på praktisk etikk</i>	132

Kapittel 4	Menneskerettigheter	134
	Menneskerettighetenes historie	134
	Kjennetegn ved menneskerettighetene	136
	Begrunnelser for menneskerettighetene	137
	Verdenserklæringen fra 1948 og menneskerettighetskonvensjonene fra 1966	138
	Barns rettigheter	142
	Urbefolkningenes rettigheter	144
	Er menneskerettighetene et produkt av vestlig kultur?	145
	Et eksempel til drøfting	146
Kapittel 5	Barns og unges etiske og moralske utvikling	148
	Kognitive aspekter ved barns moralske utvikling	149
	<i>Lawrence Kohlberg</i>	149
	<i>Carol Gilligan: logikk eller relasjon?</i>	154
	Emosjonelle sider ved barns moralske utvikling	156
	<i>Empati</i>	156
	<i>Skam- og skyldfølelse</i>	159
	<i>Alice Miller</i>	160
	<i>Carl R. Rogers</i>	163
	<i>Selvfølelsens betydning for barns etiske utvikling</i>	165
	<i>Utført handling – målet for den moralske utviklingen</i>	169
Kapittel 6	Etikkundervisning og verdiformidling i skolen	171
	Begrepene “etikkundervisning” og “verdiformidling”	171
	Verdiformidling – indoktrinering eller nødvendig del av den pedagogiske virksomheten?	172
	Tre perspektiver på etikkundervisning og verdiformidling i skolen	175
	<i>Normperspektivet: Normer og grensesetting</i>	176
	<i>Refleksjonsperspektivet: Refleksjon over etiske verdier</i>	182
	<i>Karakterperspektivet: intensjonal karakterutvikling</i>	184
	<i>Skjematisk oppsett av perspektivene</i>	190
	Etikkundervisningen i KRL-faget	191
	<i>Mål for etikkundervisningen</i>	191
	<i>Etikkundervisningen på de enkelte alderstrinn</i>	192
	Etikkmetodikk	193
	<i>Bruk av fortellinger med åpen utgang</i>	194
	<i>Fortellinger med to klare alternativer</i>	196
	<i>Samtaler med formål å endre holdninger</i>	197
	<i>Verdiformidling gjennom drama</i>	199
	<i>Verdiformidling gjennom tverrfaglige prosjektarbeid</i>	201
	<i>Verdiformidling gjennom fortellinger og litteratur</i>	202
	<i>Konfliktmegling</i>	203

Kapittel 7	Områdeetikk	206
	Vennskap	206
	<i>Klassikere om vennskap</i>	206
	<i>Vennskapets etikk</i>	207
	<i>Brudd</i>	209
	Vold	210
	<i>Vold i Norge</i>	210
	<i>Årsaker til vold</i>	212
	<i>Etiske perspektiver på vold</i>	213
	<i>Selv mord</i>	214
	Mobbing	217
	<i>Hvem er mobberen og mobbeofferet?</i>	218
	<i>Mobbing på skolen</i>	218
	<i>Etiske perspektiver på mobbing</i>	220
	<i>Mobbing som tema i etikkundervisningen</i>	221
	Kjønn	223
	Samliv og seksualitet	224
	<i>Institusjoner for samliv</i>	224
	<i>Seksualetikk i skolen</i>	226
	Sannhet og ærlighet	229
	Sannhet og ærlighet i skolen	229
	<i>Sannheten kan gjøre fri</i>	231
	<i>Å tale sant om følelser</i>	231
	Rasisme, minoriteter og urbefolkninger	232
	<i>Fremmedfrykt, etnosentrisme og rasisme</i>	233
	<i>Samene og andre urbefolkninger</i>	234
	Natur og mennesker	235
	<i>Håpets didaktikk</i>	235
	<i>Menneske og dyr</i>	237
	Bioetikk	238
	<i>Genetikken og synet på livet</i>	240
Kapittel 8	Yrkesetikk for lærere	244
	Læreren og elevene	244
	<i>Lærerens maktposisjon</i>	244
	<i>Læreren, den ansvarlige lederen for elevene</i>	246
	<i>Å se den enkelte elev</i>	247
	<i>Gjensidig respekt</i>	250
	<i>Lærerens følelser overfor den enkelte elev</i>	251
	Lærerens forhold til foreldrene	252
	<i>Pedagogiske mandat</i>	253
	Forholdet til andre kolleger	254
	Taushetsplikten	255

<i>Juridiske aspekter ved taushetsplikten</i>	256
<i>Opplysningsplikten</i>	259
<i>Yrkesetiske aspekter ved taushetsplikten</i>	260
Omsorgssvikt, mishandling og seksuelle overgrep	263
Barn og unge i sorg	265
<i>Vanlige reaksjoner ved kriser og dødsfall</i>	265
<i>Lærerens møte med elever i sorg</i>	266
Etisk dilemma eller bekvemmelighetsvalg?	267
Kapittel 9 Den udødelige samtalen	269
Den europeiske tankearven – hvorfor og hvordan	272
Kritisk tenkning	274
Ønsket om “dialog i verden”	274
Kapittel 10 Tenkere fra antikken	277
Sokrates: Å vite det rette er å gjøre det rette	277
Sokrates som pedagog	280
Platon: Det du sanser er ikke hele virkeligheten	281
Aristoteles: Alt som lever, streber etter å realisere seg selv	286
Kapittel 11 Erkjennelsesteori: hva kan jeg vite?	290
Kapittel 12 Ontologi: hva finnes?	295
Kapittel 13 Kierkegaard: Å bære vekten av seg selv og sin frihet	299
Kapittel 14 Simone de Beauvoir: Hvem skal bestemme hvem du er?	304
Kapittel 15 Filosofi i skolen	309
Noen filosofers syn på barn	313
P4C – Philosophy for Children	315
Appendix 1 Verdenserklæringen om menneskerettighetene	319
Innledning	319
Appendix 2 Eksempler på artikler fra FNs konvensjoner	326
Konvensjon om sivile og politiske rettigheter	326
Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter	327
Konvensjon om barnets rettigheter	329
Konvensjon om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater	330
Ordforklaringer	331
Litteratur	334